

УДК 070.48:[070.431:327(477)]“201”

**ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДИЛЕМА «СХІД ЧИ ЗАХІД?»
НА СТОРІНКАХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ «2000»
І «ДЗЕРКАЛО ТИЖНЯ» (2010-2013 РОКИ)**

Оксана Гоцур

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна,
e-mail: journfi@franko.lviv.ua*

На основі аналізу матеріалів відомих українських періодичних видань «Дзеркало тижня. Україна» і «2000» окреслено основні концепти та тенденції у висвітленні проблеми інтеграційного визначення України у стратегічному контексті. Наголошено на спільних і відмінних позиціях вказаної періодики у відображенні зовнішньополітичної інтеграції держави.

Ключові слова: зовнішньополітичний курс, інтеграція, Європейський Союз, періодичне видання.

Актуальність дослідження. Вибір зовнішньополітичного курсу для України є на порядку денному. Саме зовнішньоінтеграційне питання у 2013 році стало однією з головних причин Революції Гідності, наслідком якої стали, з одного боку, повалення режиму В. Януковича, втрата контролю держави над своєю територіальною цілісністю і реалізація Росією гібридної війни з Україною, а з іншого, зміна геополітичних центрів впливу та геополітичної карти в цілому. Засоби масової інформації, а преса зокрема, зрозуміло, є, по-перше, чи не основними чинниками виникнення вказаних процесів, оскільки формують громадську думку щодо зовнішньополітичного курсу країни, а, по-друге, відображають усі процеси та проблеми, пов'язані з цим курсом.

Періодичні видання «2000» та «Дзеркало тижня. Україна» є впливовими виданнями, які розповсюджуються ось уже не одне десятиліття на території України, завоювавши певну читацьку аудиторію та посівши певну нішу на ринку друкованих видань. Зображення зовнішньополітичного інтеграційного процесу на їх сторінках має тут риси актуальності (тобто ця проблематика на високому професійному рівні представлена на газетних сторінках) та особливості (відмінність у світоглядних позиціях, яких дотримується кожне з видань).

Історіографія питання. Пошуки шляхів розв'язання дилеми «Схід-Захід» як вибір зовнішньодержавного цивілізаційного розвитку ставало предметом дослідження для багатьох дослідників та публіцистів ось уже декілька століть. У цьому контексті цінними є праці Я. Шашкевича [8], М. Лисенка [16], В. Петровського [21], А. Мотиля [18], М. Богачевської-Хом'як [4], Т. Кузя і Е. Вілсона [15], З. Бжезінського [2] та інших.

В сучасній науці не існує одноставного поділу досліджень та публіцистичних матеріалів про геополітичну орієнтацію України. Одні поділяють джерела відповідно до зовнішньополітичної орієнтації, якої дотримуються автори. Так, досліджуючи концептуальні засади геополітичних пріоритетів України,

сучасний український дослідник у своїй кандидатській дисертації В. Булгаков визначає такі її геополітичні вектори: слов'янофільський (Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров, С. Гулак, І. Франко, Р. Лашенко, М. Грушевський); чорноморсько-адриатичної федерації українців, чехів, словен, сербів і хорватів (С. Томашівський, С. Шелухін); чорноморсько-балтійської федерації українців, білорусів, поляків і литовців (Ю. Липа, С. Рудницький); західноєвропейський (Нестор, Г. Кониський, М. Драгоманов, Б. Крупницький); східно-західної рівноваги (І. Лисяк-Рудницький, М. Грушевський); геоцентричний вектор (В. Винниченко) [3]. Таким чином автор бере орієнтаційнопроблемний поділ.

Що стосується публіцистики періоду незалежної держави, то цікавими є думки про зовнішньополітичне становище України Б. Кушніра [14], М. Рябчика [23], О. Пахльовської [20], І. Дзюби [10, с. 883–947] тощо. Крім цього, звертають на себе увагу праці відомих журналістикознавців С. Костя «Схід чи Захід (проблема історичної орієнтації)?» [11] та «Преса боротьби й ідеї (західноукраїнська публіцистика першої половини ХХ століття)» [2], Т. Балди «Європейський вибір України крізь призму української та діаспорної публіцистики» [1], польського дослідника А. С. Кресло «Політика України щодо європейської інтеграції й НАТО у відображенні польської преси» [12] та інших.

В історичному плані досліджуваний нами період, тобто 2010–2014 роки, були наповнені важливими подіями внутрішньополітичного характеру і визначальними у геополітичному плані. Тому газети «2000» і «Дзеркало тижня» містять цікаві і актуальні матеріали на зовнішньополітичну проблематику, в яких окреслюються, з одного боку, шляхи пошуку розв'язання орієнтаційної дилеми «Схід чи Захід?», а з іншого, думки про необхідність і доцільність її розв'язання для України.

Беручи за основу орієнтаційно-проблемний підхід у виборі зовнішньополітичного вектора розвитку країни, матеріали вказаної преси можна поділити на: 1) газетні публікації про європейську парадигму розвитку України; 2) газетні публікації про орієнтацію України на Російську Федерацію; 3) газетні публікації, в яких розроблені альтернативні вищезазначеним та усталено-загальноприйнятими формам зовнішньополітичного вектора розвитку; 4) газетні матеріали, в яких порушено питання доцільності будь-якої зовнішньополітичної орієнтації для України; 5) публікації, автори яких розвінчують міфи, що стосуються інтеграції держави у ЄС чи Митний Союз.

В українській пресі активно концептуалізується «Україна–Європа» як парадигма європейськості української держави. Те, що в медіариторії концепт «Україна» часто постає у контексті концепту «Європа», зауважує Л. Василик у праці «Парадигма Україна–Європа в публіцистиці сучасних літературно-художніх видань» [5].

Історично значимі події, які відбувалися у період 2010–2014 років в Україні, зовнішньополітичного характеру мали своє відображення на сторінках періодичних видань «Дзеркало тижня» і «2000».

З приходом у 2010 році на пост Президента України Віктора Януковича були очікування на те, що відбудеться кардинальна зміна інтеграційного курсу держави із прозахідного (проєвропейського) на проросійський. Однак, час показав, що відбулося повернення до політики багатовекторності. Зокрема, про це пише у статті С. Лозунько «Quo vadis, Україна? «Геть від Москви!» [17]. Автор зауважив, що на лист з ідеєю про створення єдиної держави України, Росії та Білорусі зі столицею у Києві депутата Державної Думи РФ від партії «Єдина Росія» Євгена Федорова на офіційному українському державному рівні не було

отримано жодної відповіді чи звичайного відгуку. Про цей проект С. Лозунько пише так: «Предлагаемый российским депутатом проект (судя по всему, это не только его личная инициатива, а наработка группы авторов, поэтому в документе везде фигурируют местоимения «мы», «наша» и т. д.) обозначен как инструмент, способный гарантировать гражданам Украины, России и Беларуси комфортные и безопасные условия жизни, широкие возможности для реализации творческого и трудового потенциала, свободу выбора профессии и места жительства, развитие самобытных культур всех народов и этносов». Відповідно до цієї ідеї, планувалося до 2020 року створити нову високоєфективну Українсько-Білорусько-Російську державу зі столицею в Києві, яка об'єднувала б регіони від Кольського півострова до Криму, від Карпат до Сахаліну, від Бугу до Байкалу. З огляду на дії, здійснювані українською владою відносно Росії та Європи С. Лозунько робить висновок про те, що інтеграційний курс, запропонований та реалізований Віктором Ющенком залишається актуальним і для цієї влади, яка сформувалася внаслідок Президентських виборів 2010 року. Зміни, на думку автора, відбулися лише у формі реалізації зовнішньополітичного курсу відносно Росії, адже «антиросійська риторика змінилася на більш добрішу відносно Росії». Разом з тим «по суті зовнішньополітична лінія кардинального коректування не отримала – російський напрямок, зважаючи на заяви президента, другосортне», – так висловлює своє невдоволення журналіст газети «2000».

Підсумовуючи діяльність Президента України Віктора Януковича у контексті реалізації зовнішньої політики за період квітень-липень 2010 року, Міністр закордонних справ України К. Грищенко у статті «Поза межами шахівниці: прагматичний порядок української зовнішньої політики» [7] зазначив, що теперішня влада відносно членства в ЄС виходить з такої позиції: Україна є європейською державою і має повне право стати членом ЄС, але за умов готовності України до цього членства. Він прогнозує, що, зважаючи на ті політичні та економічні процеси у світі, Україна зможе реально розвивати відносини з ЄС у близькому майбутньому у рамках Угоди про асоціацію, включно із Зоною вільної торгівлі, та безвізового режиму. Саме від економічної та промислової могутності Росії залежить те, наскільки швидко Україна досягне європейських стандартів, і підтримання з нею тісних відносин співробітництва є найбільш прагматичним кроком України.

Хвилю журналістських виступів у пресі зумовила така важлива подія у російсько-українських відносинах як підписання В. Януковичем та В. Медведєвим у Харкові 13 квітня 2010 року угод про співпрацю між державами у різних сферах. У суспільстві та журналістиці ці угоди отримали різну оцінку. У «Дзеркалі тижня» кандидати історичних наук І. Гошуляк та В. Чумак у своїй статті «Неоімперський проект, або Чому у власній державі українцям знову намагаються відмовити у праві бути самим собою» називає харківські угоди з Росією кабальними «і кардинальним розворотом зовнішньополітичного вектора нашої держави в її бік» [6]. Перебування на території України Чорноморського флоту РФ, відмова від євроатлантичної інтеграції України, мовне питання, питання визнання ОУН-УПА воюючою стороною, насадження проблеми про територіальну цілісність України, на думку авторів публікації, є тими основними чинниками, які дають змогу Росії зреалізувати свій неоімперський проект, відповідно до якого України стане повністю залежною від східного сусіда.

Всеукраїнський тижневик «Дзеркало тижня» після провалу Вільнюського саміту 2013 році стверджував, що всі українські президенти здійснювали курс на інтеграцію з Європою і лише В. Янукович, як тодішній Президент України не

до кінця усвідомив важливість цього питання для українців і дразливість його для Москви [9]. Саме Євромайдан засвідчив, що Росія вступила в геополітичну боротьбу за вплив у країнах Східної, Центральної та більшої частини Південно-Східної Європи, а Євросоюз, з одного боку, досяг вражаючих успіхів у розробці політики щодо Росії, якою він хоче її бачити, але, з іншого, погано справляється із завданням розробки політики стосовно Росії, яка є на сьогодні [9].

Міжнародний оглядач «Дзеркала тижня» Т. Силіна також звинувачує Євросоюз у політичній недалекоглядності: «На українському напрямку європейці наробили чимало помилок... В Україні одного разу вже був неймовірний суспільний підйом, у 2004-му ми обстоювали свій вибір і з величезною надією наївно дивилися у бік Європи. Та голосно аплодувала мужності українців, але в брюссельських кабінетах українським емісарам тихо й жорстко давали зрозуміти: тільки не здумайте подавати заявку на членство в ЄС» [24]. Журналіст припускає, що протилежні кроки Євросоюзу після Помаранчевої Революції відносно України не призвів би до політичного безладу та пролиттю крові на Майдані під час Революції Гідності.

Аналіз всіх рішень і процесів державного рівня на шляху зовнішньополітичного визначення від часів незалежності України здійснено у статті «Каму грядеші?» (Дзеркало тижня, 2013, № 49). Зокрема, наголошено, що після Бухареста і Вільнюса євроатлантична та європейська стратегії, як були сформульовані в першій половині 1990-х, вичерпані, оскільки змінилася і сама Україна і розклад геополітичних сил і пріоритетів в цілому.

Потрібно зауважити, що задовго до саміту у Вільнюсі, де б мала бути підписана Угода про асоціацію, газета «Дзеркало тижня. Україна» публікує чимало матеріалів, роль яких можна окреслити, як «просвітницьку»: пояснення усіх вигод, які отримає Україна від зближення з ЄС. Окрім того, аргументовано розвінчує міфи, пов'язані з цим інтеграційним процесом, які циркулювали у цей період. У цьому ключі звертає на себе увагу стаття О. Канівця «Фальшиві антиєвропейські страшилки» (Дзеркало тижня, 2013, № 37.), в якій автор намагається спростувати такі міфи: скасування мит у торгівлі з Євросоюзом боляче вдарить по доходах бюджету; українські товари в Європі не потрібні; українські виробники не витримають конкуренції з європейськими; Євросоюз не зможе інвестувати в Україну через кризу; через закриття неконкурентоспроможних підприємств зросте безробіття та скоротяться податкові надходження від фізичних осіб; через асоціацію з ЄС Україна втрачає вигоди від торгівлі в рамках Митного союзу.

Міфи та страхи також пробувала спростувати газета «Дзеркало тижня» у статті «Україна та стратегічні перспективи Європи: відповідь «євроскептикам» (Дзеркало тижня, 2013, 17 травня). Автори статті В. Горбулін та Є. Бершеда виокремили такі «євроскептичні» концепти: зближення з ЄС не сприятиме розвитку відносин з РФ; очікування розпаду ЄС; криза процесу євроінтеграції. Суть зводиться до такого аргументу для «євроскептиків» – сам процес розширення ЄС та залучення України до нього у формі підписання угоди про асоціацію (що мало відбутися у листопаді 2013 року) свідчить про те, що Європа не відмирає, а Європейський Союз не вичерпує себе, а навпаки набуває ще більшої геополітичної ваги.

Окреслити образ українця-євроінтегратора у 2013 році спробувала газета «2000» у № 41 у статті А. Крикунова «Портрет євроукраїнця». У цій невеликій за обсягом статті автор наділяє прихильника євроінтеграційного курсу держави певними рисами: 1) вигоди від вступу України у ЄС однаково розуміють як українець з народу так і директор якого-небудь інституту європейської інтегра-

ції та ніхто з них не задумався про негативні аспекти цієї інтеграції: європейський ринок товарів і послуг витіснить українського виробника; що вступ дасть змогу миттєво позбутися корупції; українець пов'язує вступ в ЄС із здобуттям права на вільне пересування у Єврозоні; очікує від вступу розвиток миттєвий інфраструктури; а також очікує покращення соціально-економічного добробуту – росту зарплат і пенсій у 5 разів. При цьому автор іронічно акцентує на таких так званих «перевагах» від вступу.

Інтеграцію економіки України в європейський (світовий) економічний простір розглядає А. Кузнецов у статті «Україна в глобальній економічній неволі: вихід є» (2000, № 16, 2013 р.). Вважає, що економіка України, багата на ресурси, потрібна для європейського ринку лише через те, що країни Західної Європи у своїй більшості вичерпали свої майже усі ресурсні потужності.

Натомість, в інтерв'ю газеті «2000» директор російських та азіатських програм Інституту світової безпеки США Ніколай Злобін стверджує, що Росія на даний час не є привабливим двигуном економіки XXI століття, до якої хочеться і потрібно долучитися. Це є причиною, того, що пострадянську країни, такі як Грузія, Україна, Молдова намагаються всіма силами зачепитися чи то за ЄС чи то за НАТО [13].

Аналіз публікацій тижневика «2000» засвідчив, що видання упродовж 2010-2013 років намагалося вказати на негативні процеси у середині Європейського Союзу та можливості проблем в Україні у разі вступу її у євроструктуру, аніж об'єктивно підходила до їх відображення. Простежується певна тенденційність у баченні газетою «2000» розв'язання дилеми «Схід чи Захід?» в орієнтаційному аспекті.

Отже, газети «2000» і «Дзеркало тижня» виконували різну місію у формуванні громадської думки про геополітичне визначення України у стратегічному плані. При цьому з публікацій можна зробити висновок, що Росія була і залишається ключовим фактором української зовнішньої політики [19]. Крім цього, досліджувана преса робить акцент на подіях, які безпосередньо/опосередковано стосуються України та ЄС, а також видання «Дзеркало тижня» окреслює міфи про інтеграційну тему і аргументовано спростовує їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балда Т. Європейський вибір України крізь призму української та діаспорної публіцистики / Тарас Балда // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – Вип. 32. – С. 64-72.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи / Збігнев Бжезінський. – Львів; Івано-Франківськ, 2000.
3. Булгаков В. Концептуальні засади визначення геополітичних пріоритетів України / В. Булгаков // Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. – К., 2002. – 18 с.
4. Bohachevsky-Chomiak M. Political Communities and Gendered Ideologies in Contemporary Ukraine. Cambridge, 1994.
5. Василик Л. Парадигма Україна-Європа в публіцистиці сучасних літературно-художніх видань / Л. Василик // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Літературознавство. Журналістика. / Вип. 10. Соціальні комунікації. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського національного університету, 2008. – Т. 2. – № 12. – С. 22–30.

6. Гошуляк І., Чумак В. Неоімперський проект, або Чому у власній державі українцям знову намагаються відмовити у праві бути самими собою / Іван Гошуляк, Василь Чумак // Дзеркало тижня. – 2010. – № 134. – 25 липня.
7. Грищенко К. Поза межами шахівниці: прагматичний порядок денний української зовнішньої політики / Костянтин Грищенко // Дзеркало тижня. – 2010. – № 27. – 17 липня–6 серпня.
8. Дашкевич Я. Україна на межі між сходом і Заходом / Ярослав Дашкевич // Записки НТШ: Праці історико-філософської секції. – Львів, 1991. – Т. ССХ-ХІІ. – С. 41–64.
9. Джеймс Шерр Україна–Росія–Європа: отруєний трикутник // Дзеркало тижня. – 2013. – № 47. – 13 грудня.
10. Дзюба І. Україна – Росія: протистояння чи діалог культур? / Іван Дзюба // З криниці літ : У 3 т. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т. 2. – 885 с.
11. Кость С. Схід чи Захід (проблема історичної орієнтації)? / Степан Кость // Західноукраїнська преса першої половини ХХ ст. у всеукраїнському контексті (засади діяльності, періодизація, структура, особливості функціонування) : монографія. / Степан Кость. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 514 с.
12. Кресло А. С. Політика України щодо європейської інтеграції й НАТО у відображенні польської преси [Електронний ресурс] / Анджей Станіслав Кресло // Вісник Львівського Університету. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/faculty/jur/publications/visnyk26/Statti_Kreslo.htm
13. Кузьмин А. Николай Злобин: «Империи распадаются долго» / Андрей Кузьмин // 2000. – № 4. – 2013.
14. Кушнір Б. Як нам бути з Росією? – Львів : Вид-во «За вільну Україну», 1996. – 189 с.
15. Kuzio T., Wilson A. Ukraine: Perestroika to Independence. New York, 1994.
16. Лисенко М. Україна у контексті сучасних геополітичних реалій: співробітництво з міжнародними організаціями / М. Лисенко // Вісник Міжнародного слов'янського університету. – Том ХІ, № 2. – Серія : Соціологічні науки. – Харків : Видавництво Міжнародного Слов'янського університету. – С. 54–62.
17. Лозуцько С. Quo vadis, Украина? «Геть від Москви!» / Сергей Лозуцько // 2000. – 2010. – № 14. – 9–15 апреля.
18. Motyl A. Dilemmas of Independence : Ukraine after Totalitarianism. New York, 1993.
19. Немирич С. План Б? / Степан Немирич // Дзеркало тижня. – 2013. – № 49. – 27 грудня.
20. Пахльовська О. Ave, Europa! : ст., доп., публіц. (1989-2008) / Оксана Пахльовська. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 656 с.
21. Петровський В.В. Українсько-російські взаємини в сучасній західній науковій літературі (1991–2001 р.). / В. В. Петровський. – Харків : Майдан, 2003. – 492 с.
22. Преса боротьби й ідеї (західноукраїнська публіцистика першої половини ХХ століття) : Збірник текстів / Упор. С. Кость – Львів, 1994. – С. 21.
23. Рябчук М. «Четверта свобода» вільний рух людей між Україною та Європейським Союзом – проблеми і перспективи / Микола Рябчук. – К. : К.І.С., 2006. – 84 с.
24. Силіна Т. Камінь сточений кров'ю / Тетяна Силіна // Дзеркало тижня. – 2014. – № 3.

**IS A FOREIGN-POLICY DILEMMA «EAST OR THE WEST?»
ON THE PAGES OF MAGAZINES «2000» AND «MIRROR OF WEEK»
(2010-2013 YEARS)**

Oksana Hotsur

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, Lviv, 79044, Ukraine
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

On the basis of analysis of materials of the well-known Ukrainian magazines «Mirror of week» and «2000» basic concepts and tendencies are outlined in illumination of problem of integration determination of Ukraine in a strategic context. It is marked general and excellent positions of the indicated periodicals in the reflection of foreign-policy integration of the state.

Keywords: foreign-policy course, integration, European Union, newspaper.

**ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКАЯ ДИЛЕММА «ВОСТОК ИЛИ ЗАПАД?»
НА СТРАНИЦАХ ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЙ «2000»
И «ЗЕРКАЛО НЕДЕЛИ» (2010–2013 ГОДЫ)**

Оксана Гоцур

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львов, Украина
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

На основе анализа материалов известных украинских периодических изданий «Зеркало недели» и «2000» очерчены основные концепты и тенденции в освещении проблемы интеграционного определения Украины в стратегическом контексте. Отмечено общие и отличные позиции указанной периодики в отражении внешнеполитической интеграции государства.

Ключевые слова: внешнеполитический курс, интеграция, Европейский Союз, периодическое издание.